

дов-побратимов, названия городов различных стран. Если данные урбанонимы имеют символическое значение, то есть несут меморативную функцию, то откомонимные виконимы имеют непосредственную связь с территорией, так как образованы от названий населенных пунктов, к которым улица ведет или территории которых были присоединены к городу или близлежащим сельским поселениям.

Во французской виконимии наиболее представленной является группа откомонимных названий, которая объединяет, как правило, **наименования, сформированные на базе близлежащих коммун, к которым ведет улица**: *rue de Cernay-lès-Reims* (Серне-ле-Реймс) – Бен, *impasse de Caurel* (Корель) – Берю, *rue de Witry les Reims* (Витри-ле-Реймс) – Берю, *rue de Cormontreuil* (Кормонрэй) – Труа-Пюи, *rue de Pomacle* (Помакль) – Бургонь-Френ, *boulevard de Lavannes* (Лаван) – Лаван, *rue de Pouillon* (Пуйон) – Мерфи, *ruelle d'Ormes* (Орм) – Ле Менё.

В группе **отатионимных виконимов** самым частотным является виконим *rue de Reims* – Берю (Берю) по названию города и коммуны на северо-востоке Франции – Реймса.

Во французской виконимии функционирует и название *rue de Verdun*, данное в честь битвы при Вердене во время Первой мировой войны. В системе французских внутрисельских названий количественно преобладают откомонимные виконимы, образованные от наименований близлежащих коммун.

Заключение. Таким образом, в системе внутригородских и внутрисельских названий зафиксированы онимы, мотивированные наименованиями близлежащих населенных пунктов, в направлении которых ведут улицы, названные в их честь. Следует отметить, что группа отатионимных онимов шире представлена в урбанонимии, в то время как в виконимии более наполненной является группа откомонимных наименований.

1. Cochet, F. La reconstruction de Reims après 1918 / F. Cochet. – Vingtième Siècle. – 1989. – P. 145–147.
2. L'histoire de Reims [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <https://www.reims.fr/la-ville-de-reims/presentation-de-la-ville/l-histoire-de-reims-6390.html>. – Date d'accès: 10.01.2019.
3. Thuret, J.-C. Reims : rues et lieux : Liste des rues de Reims : A / J.-C. Thuret [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <http://reims-rues-et-lieux.blogspot.com/2010/11/liste-des-rues-de-reims.html>. – Date d'accès: 10.01.2019.
4. Thuret, J.-C. Reims : rues et lieux : Liste des rues de Reims : C / J.-C. Thuret [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <http://reims-rues-et-lieux.blogspot.com/2010/11/liste-des-rues-de-reims-c.html>. – Date d'accès: 10.01.2019.
5. Thuret, J.-C. Reims : rues et lieux : Liste des rues de Reims : F / J.-C. Thuret [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <http://reims-rues-et-lieux.blogspot.com/2010/11/liste-des-rues-de-reims-f.html>. – Date d'accès: 10.01.2019.
6. Thuret, J.-C. Reims : rues et lieux : Liste des rues de Reims : S / J.-C. Thuret [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <http://reims-rues-et-lieux.blogspot.com/2010/11/liste-des-rues-de-reims-s.html>. – Date d'accès: 10.01.2019.

ФУНКЦЫЯ НАВАННЕ ПРОСТЫХ ЗВАРОТКАЎ У БЕЛАРУСКАЙ АБРАДАВАЙ ПАЭЗІІ

В.Э. Зіманскі
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Агульнавядомая спецыфіка абрадавай паэзіі заключаецца ў тым, што яна заклікана выконваць асобую функцыю ў жыцці людзей. Нашы продкі выконвалі розныя песенныя творы падчас каляндарна-абрадавых, сямейна-абрадавых свят. Прызначэнне гэтых твораў было розным – усхваліць і павіншаваць гаспадароў і само свята, паспрыць будучаму добраму ўраджаю і інш. Продкі звярталіся да розных прыродных стыхій, каб гэты ўраджай захаваўся, нярэдка звярталіся да бога, каб ён дапамог у жніве. Выконваліся песні, якія прызначаліся для абароны дамашняй гаспадаркі, жывёлы. Немагчыма ўявіць сабе свята сямейнага цыклу, якія б праходзілі без адпаведных спеваў. Жыццё чалавека пачынаецца з нараджэння. Менавіта ў гэты час выконваліся песні, якія, на думку нашых продкаў, павінны былі аблегчыць нараджэнне дзіцяці, асобныя творы былі прызначаны для закліку і ўсхвалення бабулі-павітухі. Наступным крокам у жыцці маленькага чалавека былі хрэсьбіны. Галоўнымі героямі хрэсьбінных песень станавілася бабуля, кум і кума. Многія з гэтых песень былі жартоўнымі пра адносіны кумы і кума; смех і жарты былі прызначаліся для таго, каб адвесці ад малога чорныя сілы. Вялікая колькасць абрадавых песень суправаджала беларускае вяселле, якое праходзіла ў некалькі этапаў. Тут і заручыны, і развітанне з бацькамі і іншымі роднымі, і развітанне касы, і інш. Адмысловымі народнымі творамі, якія, як правіла, ніколі не паўтараліся двойчы, з'яўляюцца пахавальна-

памінальных галашэнні. Гэтыя адметныя творы ствараліся спантанна, таму насычаны высокай эмацыянальнасцю, экспрэсіяй.

Асабліва вялікае значэнне ў кантэксце любой абраднасці мае моўны матэрыял. Многія народныя каляндарна-абрадавыя і сямейна-абрадавыя творы ў кампазіцыйным плане пачынаюцца са зваротка. Паколькі прызначэнне твораў абрадавай паэзіі асаблівае, то ў іх складзе не можа быць выпадковых слоў, усе кампаненты выконваюць пэўную функцыю. Гэта датычыцца і звароткаў, бо менавіта праз іх называецца асоба ці прадмет, якім быў адрасаваны зварот. Мэта праведзенага даследавання – выявіць функцыю зваротка як асноўнага эмацыянальна-вобразнага кампанента народна-паэтычнага твора. Задачами даследавання з’яўляюцца аналіз асаблівасцей функцыянавання звароткаў у вусна-паэтычнай творчасці, выяўленне адметнасці і нацыянальнай спецыфікі іх сінтаксісу, акрэсліванне структурна-семантычную ролі простых звароткаў у нейтральнай форме на прыкладах твораў абрадавай паэзіі.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі беларускія народныя песні сямейна-абрадавага і каляндарна-абрадавага цыкла, змешчаныя ў “Анталогіі беларускай народнай песні і прыпеўкі” [2]. У ходзе працы выкарыстоўваліся структурны, аналітычны, сінтэтычны метады, метады дыстрыбутыўнага аналізу, метады кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Яскравым прыкладам выкарыстання простых звароткаў у народна-паэтычнай творчасці з’яўляюцца каляндарныя песні, якія суправаджалі абрад ваджэння казы. Лічылася, што гэтая жывёла, калі яе пэўным чынам задобрыць, магла ўплываць на дабрабыт у сям’і і гаспадарцы. Калядоўшчыкі разгортвалі перад гаспадарамі сапраўдныя тэатральныя сцэны, у якіх каза ці казёл былі галоўнымі ўдзельнікамі. У сувязі з гэтым, падобныя песні ўтрымліваюць зварот да галоўнай дзеючай асобы: “Ну, ну, ну, **казёл**, // Паварочайся, // Ні саромейся.” [2, 10]. У падобных песнях перад звароткам вельмі часта ўжываліся розныя выклічнікі, часціцы: ну, ну, ну; го-го-го і інш.: “Го-го-го, **каза**, // Го-го, **шэрая!**” [3, 74]. Каляндарныя песні маглі ўтрымліваць зварот да канкрэтнай асобы па імені, напрыклад: “А ты, **Саша**, ні гуляй, // Ідзі коліду набірай.” [2, 18]. Ужыванне простага зваротку ў выглядзе асобовага імені ў прастай, размоўнай форме магло ўказваць на малады ўзрост асобы, да якой звярталіся, ці на прыкладна роўны ўзрост таго, хто гаворыць (спявае), і таго, каму быў адрасаваны зварот. Гэта магло быць абумоўлена і тым фактам, што калядаваць звычайна хадзіла моладзь.

І ў іншых абрадавых песнях (напрыклад, сямейна-абрадавых –вясельных, радзінных) просты зваротак ужываецца даволі шырока. Назначэнне яго самае рознае. Зваротак можа ўказваць на тып сваяцкіх адносінаў: “– А папар, **нявестка**, сярэдзінку...” [2, 78]. “Вядзі, **сястра**, дзяцей у хату, // Пасаджу іх на прыпечку.” [2, 101]. “Па двару ходзіць, **жонцы кажа**: // – Снімай, **жана**, хлеб са стала...” [2, 23]. На пол і ўзрост асобы, да якой звяртаюцца: “Даволі, **дзяўчына**, у копы ўбіраці, // Пара іці дадому насцель белу слаці.” [2, 101]. Можна заўважыць, што асаблівую стылістычную афарбоўку мае зваротак “**жана**”, паколькі гэта слова размоўна-гутарковае, нават дыялектнае, своеасаблівае калька з рускай мовы: *жена* – *жана*. У якасці простага зваротку можа выступаць асобовае імя чалавека: “На ж табе, **Насця**, каліна, // Штоб весела была, рабіла, // Падкінь каліначку пад караваць, // Тут табе, **Насцечка**, век векаваць.” [2, 128]. Ужыванне ў другой частцы песні зваротку ў памяншальна-ласкальнай форме надае твору эмацыянальную разгорнутасць.

У адпаведнасці з міфалагічнымі ўяўленнямі нашых продкаў, жывой сілай надзяляліся з’явы і стыхіі прыроды, у якіх чалавек мог прасіць заступніцтва ці спагады. У такім выпадку зварот адрасаваўся якой-небудзь прыроднай з’яве, напрыклад: “Вы не вейце, **ветры**, ў лузе, // Дай навейце на дарозе // Пад новыя вароцечкі, // Маёй мамы пад ножачкі.” [2, 89]. У прыведзеным прыкладзе вецер з’яўляецца адзінай надзеяй замужняй дзяўчыны, якая не мае іншай магчымасці перадаць хоць якую-небудзь вестачку сваім родным. Нялёгкае жыццё ў сям’і мужа спрыяла стварэнню песень, у якіх маладая жонка звярталася да сваёй долі, бо не магла абвінаваціць у сваіх бедах каго-небудзь іншага: “Сваю долю праклінала: // –Дзе ты, **доля**, падзелался, // Ці ты ў лесе згубілася, // Ці ты ў моры ўтапілася.” [2, 89]. Набожнасць нашых продкаў прасочваецца ў частых зваротах да Бога, як сілы ўсявышняй, магутнай: “А дай, **Божа**, здароўя маёй унучачцы.” [2, 109]. “Зарадзі ж, **Божа**, пшоначку, // Да на маладую жоначку.” [2, 129]. “Была ў бабкі курка-рабушка, // Слава табе, **Госпадзі**, на ўвесь свет.” [2, 36]. Падобныя звароты былі характэрны для многіх песень, якія выконваліся падчас розных абрадаў.

Просты зваротак пры ўсёй сваёй стылістычнай нейтральнасці мог надаваць пэўнаму твору эмацыйнае адценне, калі, напрыклад паўтараўся ў пачатку кожнага радка. Разгледзім такі прыклад ужывання паўтараў у пачатку кожнага радка песні: “*Юр’я, устань рана, // Юр’я, умыйся бела, // Юр’я, прычашыся, прыбярэся, // Юр’я, вазьмі ключы, // Юр’я, ідзі ў поле, // Юр’я, адамкні зямлю, // Юр’я, выпусці расу.*” [3, 219]. Юр’я (Юрый) – цэнтральны персанаж аднайменнага веснавога свята. Праз зварот да яго рэалізуюцца асноўныя матывы юраўскіх песень. І сярод іх дамінанты – аб адмыканні зямлі і выпусканні расы (травы). Увасабляецца ён у песні-звароце да Юр’я, тыповым рытуальным тэксце. Тут зваротак паўтараецца як заклінанне. Ён не толькі акцэнтуюе ўвагу на галоўным персанажы свята, але і носіць магічны характар. Такі зваротак цалкам апраўдвае назначэнне песеннага твора: дагукацца Юрыя, выказаць яму сваю просьбу ці нават своеасаблівы загад.

Заклучэнне. У прыведзеных прыкладах звароткі з’яўляюцца нейтральнымі, указваюць на аб’ект, да якога звяртаецца моўнік, выконваюць сваю асноўную – вакатыўную – функцыю. Аднак, як паказвае аналіз матэрыялу, пры пэўных структурных варыяцыях (калі, напрыклад, з аднаго і таго ж зваротка пачынаецца кожны новы радок) яны могуць надаваць твору асаблівае гучанне, канкрэтызаваць, акцэнтаваць увагу на пэўнай з’яве, асобе. Стылістычна такія звароткі таксама з’яўляюцца нейтральнымі: *каза, казёл, сястра, нявестка, дзяўчына, доля, ветры, Божа* і інш. У прааналізаваных творах звароткі ў нейтральнай форме складаюць 22% ад агульнай колькасці простых звароткаў. Звароткі ў нейтральнай форме з’яўляюцца, адпаведна, і стылістычна нейтральнымі. У структурным плане падобныя моўныя адзінкі звычайна складаюцца з аднаго слова, якое ўжываецца ў нейтральным сэнсе.

1. Формановская, Н.И. Обиходные обращения и поэтическая обращенность / Н.И. Формановская // Русский язык за рубежом, 2009. – №1. – С. 61 – 64.
2. Анталогія беларускай народнай песні і прыпеўкі / Уклад. і прадм. А. Цітаўца. – Мн.: Ураджай, 2001. – 352 с.
3. Ліс, А.С. Каляндарна-абрадавая паэзія / А.С.Ліс, А.І.Гурскі, В.М.Шарая, У.М.Сівіцкі; Навук. рэд. А.С.Фядосік. – Мн.: Бел. навука, 2001. – 515 с.

ОБРАЗ УТРА В ТВОРЧЕСТВЕ В.Н. КРУПИНА 2000–2010-Х ГОДОВ

А.А. Кабылкова

*Минск, Белорусский государственный университет
Полоцк, Полоцкий колледж ВГУ имени П.М. Машерова*

Работая над пространственно-временной организацией художественного произведения, многие писатели прорабатывают элементы хронотопа до уровня символа. О значимости образа того или иного времени суток может говорить тот факт, что номинации «утро», «день», «вечер», «ночь» выносятся в заглавие. При этом во многих художественных произведениях лексема «день» чаще всего употребляется не в значении «промежуток времени от восхода до заката Солнца» [3, 157], а скорее как «временной промежуток, предназначенный для чего-либо» [3, 157] (А. Чехов «Петров день», В. Шефнер «День чужой смерти», А. Солженицын «Один день Ивана Денисовича»). Употребление лексемы «ночь», наоборот, чаще подразумевает именно темное время суток (Н. Гоголь «Ночь перед Рождеством», А. Фет «Майская ночь»). «Утро» и «вечер» употребляются активнее в поэтических произведениях, где роль образа-символа проявляется в большей степени (А. Пушкин «Зимнее утро», А. Фет «Вот утро севера», С.Есенин «С добрым утром!», Б. Окуджава «Новое утро», И. Никитин «Вечер», Ф. Тютчев «Осенний вечер», И. Бунин «Вечер»).

В произведениях современного писателя-почвенника В.Н. Крупина наименования, обозначающие части суток, в заглавиях практически не встречаются. Исключения: повесть «Сороковой день» и «На днях или раньше». В обоих случаях имеется в виду определенный промежуток времени. При этом в самих текстах неоднократно встречаются указания на время суток, а именно утро.

Актуальность исследования обусловлена тем, что, несмотря на наличие отдельных публикаций, посвященных творчеству В.Н. Крупина (работы Т.В. Кошурниковой, О.В. Рыбак и других), многие аспекты его произведений, в том числе и символы в текстах, остается не изу-